

Žymus gimtojo žodžio tyrėjas

Esu aš tas, kurį išugdė žemė

Bernardas Brazdžionis

Šių metų lapkričio 26 d. žymiam lietuvių leksikologui, leksikografui ir vienam ryškiausių lietuviškosios terminijos tvarkytojų, kalbos kultūros ugdytojui Jonui Klimavičiui sukanka 70 metų. Gimė jis Gerūliškėje, Marijampolės rajone, talentų ir gėrybių dosnioje Suvalkijos žemėje. 1961 m. baigė Vilniaus pedagoginį institutą ir visus savo kūrybingiausius metus dirbo Lietuvių kalbos institutė, rašė akademinį „Lietuvių kalbos žodyną“, tyrė tarptautinių ir lietuviškųjų terminų sinonimiją terminografijoje.

Svarbiausia sritis, kuriai Jonas paskyrė savo talentą ir kūrybines jėgas, yra terminologija. Ilgai rengęsis ir atkakliai dirbdamas 1993 m. jis parašė labai vertingą darbą – daktaro disertaciją „Melioracijos terminų sistema“, kurią sėkmingai apgynė tų pačių metų gruodžio 14 d. Pasak Aleksandro Reformatskio, terminologija kaip žodžių visuma – tai dviejų šeimininkių tarnaitė – žodyno sistemos ir mokslinių sąvokų sistemos. Jonas Klimavičius savo disertacijoje nagrinėja ne tiek mokslines sąvokų, kiek kalbines semantines terminų mikrosistemas, jos aptariamoms ne tik terminologiškai, bet ir leksikologiškai. Dar iki disertacijos gynimo 1992 m. kartu su Kazimieru Gaiveniu, Angele Kaulakiene ir Stasiu Keiniu Jonas Klimavičius parengė knygą „Terminologijos taisyklės“, kurioje išryškėjo terminijos norminimo kriterijai ir principai ir kuri sulaukė net kelių alternatyvių recenzijų.

Vertingas Jono Klimavičiaus darbas yra knyga „Leksikologijos ir terminologijos darbai: norma ir istorija“ – mokslinėje spaudoje skelbtų straipsnių rinktinė, pasirodžiusi 2005 m. Šioje knygoje autorius į skaitytoją prabyla ir kaip leksikologas, ir kaip terminologas. Pirmiausia jam rūpi bent minimaliaiai atsakyti į svarbiausią klausimą – kas yra bendrinės kalbos leksika? Knygoje nuosekliai derinami du tyrimo aspektai – istorinis ir norminis. Ypatingas dėmesys kreipiamas į leksikos ir terminijos sistemiškumą.

Mokslinę terminiją Jonas Klimavičius pirmiausia mato „išaugusią ir vis išaugančią, augsiančią iš liaudies terminijos gelmių“. Turėdamas galvoje terminijos lietuviškumą knygos autorius pabrėžia: „Savo ūgiu paskui ji pranoksta liaudinę, tačiau irgi būtų labai pragaištinga kurti ją kaip kurios nors kitos (žinoma, labiausiai „pavyzdinės“ anglų) kalbos pavyzdžiu – turėtume svetimą kopiją, prarastume savo originalą.“ To neturėtų užmiršti jaunosios kartos terminologai, kuriems kalbamoji Klimavičiaus knyga turėtų būti parankinė. Jonas Klimavičius savo knygą baigia platoka lietuvių terminologijos šimtmečio raidos probleminių dalykų apžvalga.

Knyga stebina ir savo argumentacijos tvirtumu, šaltinių gausumu, ji rodo, kad autorius puikiai išmano mokslinę literatūrą ir mokamai ją panaudoja. Tokį Joną Klimavičių išugdė (1) akademinės leksikografijos darbas, jo žodžiais tariant, „alinantis darbas, bet įvairiapusiška kalbos mokykla, tikra laboratorija“, (2) „nuostabus ir paslaptingas žodžių pasaulis“, (3) „Mokytojo (šviesaus atminimo Kazimiero Kuzavinio. – A. R.),

taip pat Jono Jablonskio ir ypač Kazimiero Būgos pavyzdys“. Neatmestinas ir kalbininko išsiugdytas suvokimas, kad (a) „praktika be teorijos – arba iš viso negalima, arba vieni klystkeliai“, (b) „norminamasis ir ugdomasis aspektai be tiriamojo – svertai be atramos taško“.

Be daugybės mokslinių straipsnių, išspausdintų specialiuose mokslo leidiniuose „Lietuvių kalbotyros klausimai“ (LKK), „Kalbotyra“, „Terminologija“, „Kalbos kultūra“, Jonas Klimavičius yra paskelbęs dar daugiau populiarių straipsnių straipsnelių kalbos kultūrai ir švietimui skirtuose leidiniuose „Mūsų kalba“, „Gimtoji kalba“, „Gimtasis žodis“. Savo darbų sąrašą kalbininkas pradeda 1962 m. „Tarybiname mokytojuje“ išspausdinta recenzija „Literatūros mokslo terminų žodynelis“. Sąrašas baigiamas 2008 m. „Mokslo Lietuvoje“ pasirodžiusiu straipsniu „Ne validavimas, o tinkamumo pripažinimas“. Per tą laikotarpį įvairiuose žurnaluose ir laikraščiuose pasirodė daugiau kaip 950 publikacijų (straipsnių, atsakymų į skaitytojų klausimus, recenzijų) aktualiais kalbos kultūros ir terminijos klausimais. Žurnalų ir laikraščių sąrašą sudaro beveik 40 pavadinimų. Jo straipsnių nuo 1962 m. galima rasti beveik visuose tarybinio laikotarpio laikraščiuose ir žurnaluose ir daugelyje jau nepriklausomos Lietuvos žurnalų ir laikraščių. Turint galvoje, kad Jonas Klimavičius gvildena labai aktualias terminologijos norminimo problemas, jo straipsniai yra didelis turtas, su kuriuo turėtų susipažinti visuomenė. Manychiau, kad ir į minėtą knygą nepatekusius straipsnius, kurie dabar išsibarstę įvairiuose leidiniuose ir yra sunkiai prieinami specialistams ir visuomenei, reiktų išleisti atskira knyga (ar knygomis).

Negalima užmiršti ir kitų Jono Klimavičiaus svarbių darbų. Paminėtina, kad jis peržiūrėjo ir patikrino kai kurių „Lietuvių kalbos žodyno“ tomų (t. 12–15, 20) terminus, buvo įvairių leidinių ir žodynų redaktorių kolegijų narys. Iš tokių leidinių minėtini: „Žmonės ir kalba“ (1971), „Fizikos terminų žodynas“ (1979), „Kalba ir mintis“ (1980), „Mintis ir ženklas“ (1983), „Ženklas ir prasmė“ (1986), „Lazerių fizikos terminų žodynas“ (1990), „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ (1993) ir kt.

Pradėjęs eiti „Terminologijai“ Jonas Klimavičius greitai (nuo 1995 m., t. y. antrosios knygos) iš redaktorių kolegijos nario tapo atsākomojo redaktoriaus pavaduotoju, o nuo 2001 m. (aštuntosios knygos) – vyriausiuoju redaktoriumi. Jo redaguojamos pasirodė jau 7 „Terminologijos“ knygos.

Nemažą mokslinę ir praktinę reikšmę turi spaudoje paskelbtos ir leidykloms, taip pat Valstybinei lietuvių kalbos komisijai pateiktos įvairių terminų žodynų, žinynų, standartų ir tekstų recenzijos. Jose principingai vertinami spausdinti teikiami darbai (žodynai, žinynai, standartai ir kt.). Jono Klimavičiaus kompetencija ir principingumas prisidėjo prie daugelio tokio pobūdžio leidinių kokybės pagerinimo.

Su Jonu Klimavičiumi ir jo darbais artimiau susipažinau 1993 m., kai man teko būti jo disertacijos gynimo komiteto nariu. Vėliau teko kartu dirbti Valstybinėje lietuvių kalbos komisijoje. Iš to meto prisimenu Joną Klimavičių kaip iniciatyvų, pareigingą, labai gabų ir labai darbštų žmogų. Ar tai būdavo kokio nutarimo projekto, žodyno, žinyno ar standarto svarstymas, Jonas Klimavičius visuomet ateidavo profesionaliai pasirengęs, turėdavo savo tvirtai pagrįstą nuomonę, kurios nepaisyti retai kam pavykdavo. Jo tvirta, kartais kaip kirviu nukirsta nuomonė sukeldavo ir kai kurių kolegų nepasitenkinimą. Galbūt galima Jonui prikišti nelankstumo krislelį, bet negalima jo apkaltinti makiavelizmu ar dar kokia kita nuodėme, kaip jau yra atsitikę. Joną Klimavičių visi pažįsta kaip talentingą, padorų, principingą ir sąžiningą lietuvių terminijos kūrėją ir normintoją, žymų leksikologą ir leksikografą. Kai kam galbūt nepatinka jo plaukų spalva, puikus profesinis pasirengimas ar ironiškas žodis, bet, kaip sakydavo lotynai, *de gustibus non disputandum*. Tikriausiai ne dėl to Jonas Klimavičius priklausė tai rūšiai kalbininkų, apie kuriuos jo kolegos kalbos tyrinėjimo metraštininkai 1982 m. tesugebėjo parašyti tik 4 eilutes, o 1994 m. – tik 7 eilutes, nors 1993 m. jo darbų sąrašą sudarė jau apie 500 pozicijų. Tegul tai būna metraštininkų sąžinės reikalas. Tikiu, kad ir toliau Jonas išliks toks pat kūrybingas ir šmaikštus kaip ir į praeitį nuėjusiais dešimtmečiais. Tikiu, kad išliks nepajudinamas jo gyvenimo principas *nulla dies sine linea*. Stiprios sveikatos ir lakios minties, gerbiamasis Kolega!

Albertas Rosinas

„Gimtoji kalba“, 2008 2 29–31